

навантаження, а й пропонує власний алгоритм дослідження, який може стати певним шаблоном у студіях колористики окремих творів різних письменників.

Рецептивний характер пейзажних картин, роль художньої предметності розкриває О. Манойлова у статті “Семіотика пейзажу в поетичному світі Ліни Костенко”. Методи психології сприймання в цьому випадку також доцільні й навіть необхідні.

До натурфілософії топосу степу на прикладі творчості І. Нечуя-Левицького, М. Гоголя, З. Тулуб та ін. звертається І. Ткаченко у статті “Рецептивна стратегія поетики топосу степу в українській літературі (на матеріалі історичної романістики)”. Дослідниця слушно аргументує думку про те, що зазначений топос – узагальнений образ бачення степу у світоглядній системі українського народу; це провокує на виявлення інших образів, мотивів, притаманних українській національній свідомості.

Синтез слова і музики стає об’єктом аналізу статті М. Фоки “Оперування музичною термінологією як шлях до омузичення літературного тексту (на матеріалі поетичної творчості Павла Тичини)”. Авторка висновує, що використання фахової лексики митцем

музикалізує тексти, потребує проведення музичних аналогій.

Поетика текстів у дослідницьких студіях, опублікованих у збірнику, розкривається крізь призму психології сприйняття, що становить неодмінний засіб осягнення поетики творів. Кожен з авторів здійснив спробу аналізу “коду художності” з позиції її впливу на реципієнта, а отже, зробив певний внесок до розгадки таїни поетики художньої літератури в цілому. Застосування методів та прийомів рецептивної поетики у процесі аналізу творів засвідчило ефективність використання цього методологічного концепту для виявлення смислогенерувальних компонентів художньої тканини текстів.

Оцінюючи рецензований збірник праць у цілому, необхідно зазначити, що він містить змістовні новаторські статті, які, безумовно, мають важливе значення для сучасної літературознавчої думки. Книжка буде надзвичайно корисною широкому загалу фахівців із питань літературознавства.

Хотілося б сподіватися, що дослідники й надалі проводитимуть подібні методологічні семінари, конференції і пропонуватимуть читачам цікаві та корисні видання з актуальної тематики – психології художнього сприймання.

Наталія Сквіра

Отримано 09.11.09

м. Київ ■

АВТОРСЬКИЙ ПРОЕКТ ПЕРЕЧИТУВАННЯ КЛАСИКІВ

Лідія Голомб. Із спостережень над українською поезією XIX – XX століть: Збірник статей. – Ужгород: Гражда, 2005. – 380 с. (I)

Лідія Голомб. Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX – перших десятиліть XX ст. – Ужгород: Гражда, 2008. – 296 с. (II)

Видані з трирічним інтервалом збірники персоналізованих досліджень літературного процесу в осмисленні Лідії Голомб хронологічно охоплюють період у півстоліття – від 1890-х років до 1940-х і в проблемно-тематичному сенсі творять концептуальну цілість. Географічно в синтетичних розвідках для аналізу обрано фактично всі канонізовані імена

класиків національної літератури від Б. Грінченка й до В. Гренджі-Донського, за винятком, хіба, В. Винниченка та письменників із довоєнної української радянської літератури. Добрий приклад соборності наукових зацікавлень показує дослідниця, адже не часто літературознавці порадянських часів оглядають літературну мапу України

одноцільно, тобто як єдине синтетичне явище культури. Установилася традиція, коли літературознавчі сили регіонів, як правило, зосереджуються на іменах і явищах своїх локальних географічних територій. На сторінках університетських “Записок”, “Вісників”, “Наукових студій”, у часописах обласного масштабу й закрою з подиву гідною наполегливістю культивується регіонально-загумінковий тип науки та культури. А в уродженки Харківщини, засновника літературознавчої школи в Ужгородському університеті Лідії Голомб наукові зацікавлення справді вирізняються всеукраїнськими горизонтами й межами охоплення літературних явищ. Увесь згаданий період історії літератури (т. зв. народницька література, творчість піонерів раннього модернізму, художні відкриття класиків – І. Франка, О. Кобилянської, Лесі Українки, письменники діаспори, закарпатські стрінки поезії, інтровертні світи митців межових поколінь – М. Чернявського та Б.-І. Антонича тощо) став об’єктом академічно виваженого, проте не нудного поіменного дослідження й переінтерпретацій.

Визначальна риса статей і розвідок Л. Голомб – системний пошук індивідуальних способів художнього самовираження кожного письменника. Вникання в позавербальну глибину мотиву, образу, думки конкретного митця допомагає відкрити неповторні нюанси власної чеканки в його творчості та уникнути повторення поширених поглядів. Водночас дослідниця свідомо не пропонує свої судження у формі будь-якого прихованого/неприхованого нав’язування – навпаки, прагне захопити і стимулювати читача до власного перечитування класики, до пробудження особистісного сприймання імен і текстів. В обох книжках свіжо, часто евристично прочитано тексти понад тридцятьох письменників. Зокрема, Л. Голомб інтерпретує диптих Лесі Українки “Єврейські мелодії”, створений за мотивами відомого 137-го псалма (“Над ріками Вавилонськими...”), не у звично патріотичному, а в інтимно-особистісному сенсі “зрадженого, але незрадливого кохання”: “Творча сміливість митця, що переносить усталені вже в поезії громадянського звучання образи на відтворення інтимного світу жіночої душі,

розширює межі особистісного, підносить красу світлих людських почуттів” (І, 111). Творча сміливість – теж присутня риса дослідниці. Вона необхідна, аби спростувати нажиті оцінки та стереотипи, щоб, наприклад, убагатотрудній діяльності і творчості Б. Грінченка побачити не ярмо народницького обов’язку, “повинності”, а *психологічну* поведінкову мотивацію і “привабливий поетичний світ” (І, 102), а лірику М. Філянського узгодити з екзистенційним хронотопом “Приповістей Еклезіаста”.

У збірниках розміщено кілька оглядових статей історико-літературного характеру, в яких із бібліографічною ретельністю проаналізовано методологічні, світоглядні й естетичні підходи до вивчення поезії на зламі минулих століть (“З історії вивчення української лірики кінця ХІХ – початку ХХ ст.”), послідовно прописувано в літературних координатах культурної мапи України її закарпатські явища й імена (“Закарпатська тема в поліфонії національної – соборницьких ідей української лірики”, “Літературне життя 20 – 30-х рр. на Закарпатті”). Л. Голомб досліджує закарпатську літературу багато років, надавши справі системного характеру власними зусиллями у формі книжок, статей, організації наукових конференцій, а також підготувавши молодих літературознавців, які спеціалізуються на фахових дослідженнях цієї оригінальної сторінки у книжці нашої літератури (В. Барчан, Е. Балла, М. Козак). Сьогодні вона найавторитетніший знавець історичного, естетичного й етноспецифічного буття та розвитку художнього слова Срібної землі. Закарпатські сторінки української поезії у рецензованих збірниках скомпоновані в окремі розділи. Їх зміст читається, мов своєрідний нарис історії літератури краю, що почала розвиватися як національне художнє явище лише з 1920-х років і завдяки якій цей складний мультикультурний регіон виразно проявляє українську самосвідомість.

Аналізуючи творчість закарпатських письменників як “цілість у категоріях часу і простору” (Б. Лепкий) поліфонії національної духовної культури, Л. Голомб через творчість О. Маковея, Б. Лепкого, В. Пачовського, С. Гординського, Є. Маланюка показує процес “прописування” закарпатського

світу в художній свідомості, тобто практиці літератури, що розвивалася в інших частинах політично помежованої землі української. Водночас авторка відстежує зустрічний шлях “наближення поетів-закарпатців до мотивів і настроїв загальноукраїнської поезії” (I, 300). На прикладі творчих контактів і приятельських взаємин В. Пачовського та В. Гренджі-Донського дослідниця відтворює процес консолідації загальноукраїнського літературного руху, що був частиною культурно-історичної інтеграції регіону в майбутню соборну цілість.

Послідовно актуальною для дослідниці впродовж багатьох років є цікавість до вивчення власного розуміння лірики І. Франка та І. Франком – лірики, а також специфіки раннього українського модернізму. У збірниках ця інтенція інтерпретується автором як теоретичний та художньо-естетичний складники літературно-критичного дискурсу про природу ліричної творчості взагалі. Аналізуючи особистісні засади творчого розуміння ліричної поезії І. Франком, С. Єфремовим, М. Євшаном, М. Зеровим, П. Филиповичем, Б. Якубським та О. Білецьким, Лідія Голомб у синтетичній розвідці “З історії вивчення української лірики кінця XIX – початку XX ст.” диференційно активує різні прийоми й принципи аналізу, які застосовувалися щодо поезії: від селекційно-соціологічного до естетико-психологічного. Однак здобутки, тобто продуктивні методи та цікаві естетичні інтерпретації, здійснені століття тому, чомусь послідовно сьогодні забуваються, і через це “в сучасному літературознавстві незрідка з’являються дискусійні моменти, зринають питання, на які більш чи менш переконливі відповіді вже дали критики та літературознавці перших десятиліть XX ст.” (II, 31). Детальніше ці питання розглядаються у статтях про методологію І. Франка-критика, яку автор проектує на сучасні літературознавчі дослідження лірики та проблеми автора в поетичному тексті. Дослідниця виписала своєрідну Франкову концепцію лірики. Розуміння

І. Франком суб’єктивної організації ліричного тексту було, стверджує автор, науково перспективним і становило знаковий етап на шляху до сучасних концепцій образу автора у формальній мінливості способів вираження його творчої потенції в ліриці. Тому Франків досвід пізнання секретів поетичної творчості є доброю школою, проходячи яку літературознавці виробляють навички системного пошукового мислення. Ця думка ілюструється результатами шевченкознавчих досліджень І. Франка, які до сьогодні зберігають тривку наукову актуальність (зокрема міркування про духовну свободу і суб’єктивний характер його поезії Шевченка). Як приклад, у шевченкознавчих дослідженнях Є. Нахліка художньо-естетична єдність “твір – автор” свіжо і глибоко відчитується якраз крізь призму екзистенційно-індивідуальної людської долі. На черзі – вивчення складної семантики Шевченкової мови поезії.

Прикметний для наукового стилю Л. Голомб діалогічний спосіб письмового думання. Ґрунтовна джерелознавча й суто літературна ерудиція дослідниці дозволяє будувати виклад власних спостережень у конкурентному контексті думок і відомих авторитетів, і маловідомих авторів з регіональних літературознавчих осередків. Делікатна інтелектуальна манера викладу часом нагадує хід проблемної конференції, на якій комунікативне різноголосся думок підтримується цікавістю дискусії з В. Петровим, С. Павличко чи з Т. Гундоровою. Дискусійні перемовини виникають з приводу розуміння творчості Лесі Українки, О. Олесея, М. Чернявського, “недокрівності” українського модернізму та дискурсивної практики народницького типу літератури.

Неконсервативна академічна манера письма, виважені й мотивовані оцінки та судження плюс якнайповніша джерельна база, залучена до аналізу, надають рецензованим книжкам силуету двотомного авторського нарису історії літератури окресленого в назвах періоду.

Петро Ляшкевич

Отримано 24.11.2009 р.

м. Львів